

Hallands Natur

2
0
1
6

Tema havsmiljön

Naturskyddsföreningen
Halland

Levande hav eller Tyst hav?

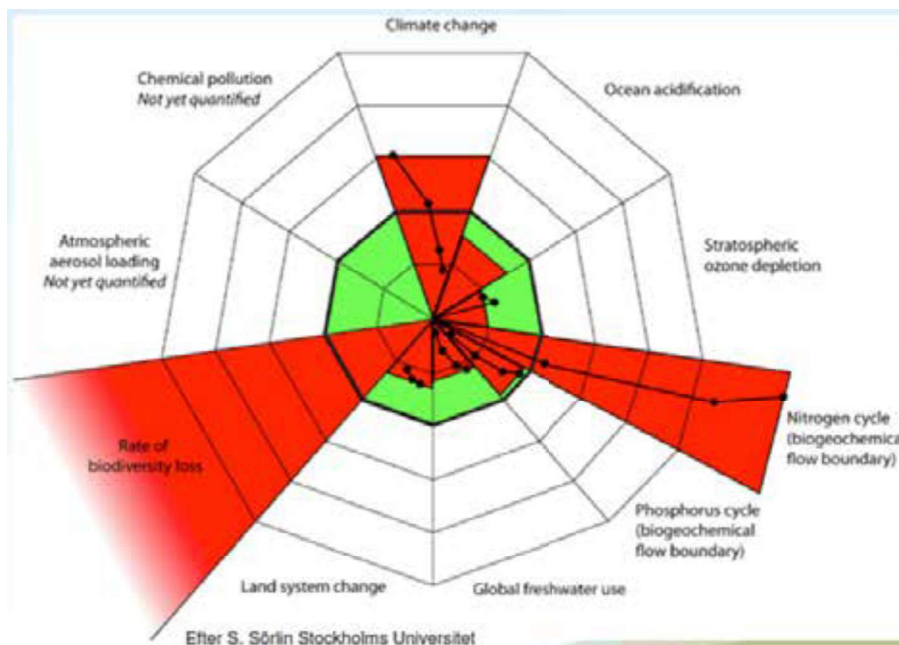
– funderingar av Ingemar Alenäs

Den biologiska mångfalden

En fråga som ligger mig varmt om hjärtat är den *biologiska mångfalden* och förlusten av våra arter. Enligt Stockholm Resilience Centre, är det vårt största miljöproblem, och dessutom en av Naturskyddsföreningens viktigaste uppgifter att bevaka! Tyvärr finns en tendens att i debatten endast ha plats för en miljöfråga i taget.

Förra årets Nobelpris (2015) i medicin bygger på att vi tar vara på kunskap om processer som utvecklats av olika arter i

vår natur. Kunskap som används i människans "tjänst", som exempelvis cancermediciner. Ålarnas giftiga blod eller havsnejonögonens exceptionellt goda luktsinne är andra egenskaper som vi forskar kring för att använda i mänsklighetens tjänst som läkemedel eller andra innovativa uppfinningar. Om dessa rödlistade arter utrotas går dessa möjligheter förlorade för alltid. Och i dag försvinner enligt miljöpartiet en art varje minut! Detta är kanske tillspetsat och ingen vet säkert, då många arter bor under ytan och

inte ens är kända idag. IUCN:s rödlista omfattar 40 177 arter, och enligt listan hotas 16 119 kända arter i dag av total utrotning.

Naturreservat i havet

Många länder har en stor andel naturreservat och Sverige är inte "bäst i klassen". Särskilt klen är det med naturreservat i olika havsmiljöer. Den 9 mars 2002 kl. 06:30 satt jag tillsammans med Jan Danielsson vid Morups Tänge en Naturmorgon och upplevde soluppgången.

Vi blickade ut över Västerhavet och njöt av tångbankarnas myllrande fågelliv och ejdrarnas trolska "aoöå-anden". Efteråt drack vi kaffe i Jans husbil och han berättade om livet under ytan på sitt engagerade sätt, vilket jag sent kommer att glömma. På nätet kan vi fortfarande lyssna till Jans skarpa kåseri om torsken från 26 april 2001. "Torsk är ett ord utan status". "Fisken som förändrade värden". "Torsken har tagit slut!". "Grundläggande ekologiska systemen har rubbats". "Det är som människa, som torsken är som dumast!". Detta är några meningar där Jan träffsäkert fångar problematiken.

Jan har också beskrivit havsfisket i en krönika i tidningen *HavsUtsikt* 2/2001. Rubriken är "Det som inte syns, det finns inte". Han beskriver trålarna som "mördarmaskiner" och menar att på land skulle trälmetoden aldrig accepteras av någon, men i havet går det bra eftersom de stora trålarna desperat måste dra in pengar för att betalas. Krönikören försöker med skarpa ordval öppna ögonen på oss så att vi ser det som inte finns men ändå finns.

Isabella Lövin tilldelades 2007 Stora Journalistpriset i klassen "Årets berättare"

för boken *Tyst hav*. Hon fick priset med motiveringen: "För hennes chockerande berättelse om vad människan gör med havet, och till vilket pris."

Torskar och ålar som räknats i miljoner är nu på väg att försvinna från våra kust-er. Det som tidigare hänt på andra sidan Atlanten under ytan händer här och nu! Livet började i havet och vi måste se till att det inte blir ett livlöst, tyst hav. Nu när vi fått båda ögonen öppnade två gånger kan vi inte säga att vi inte ser!

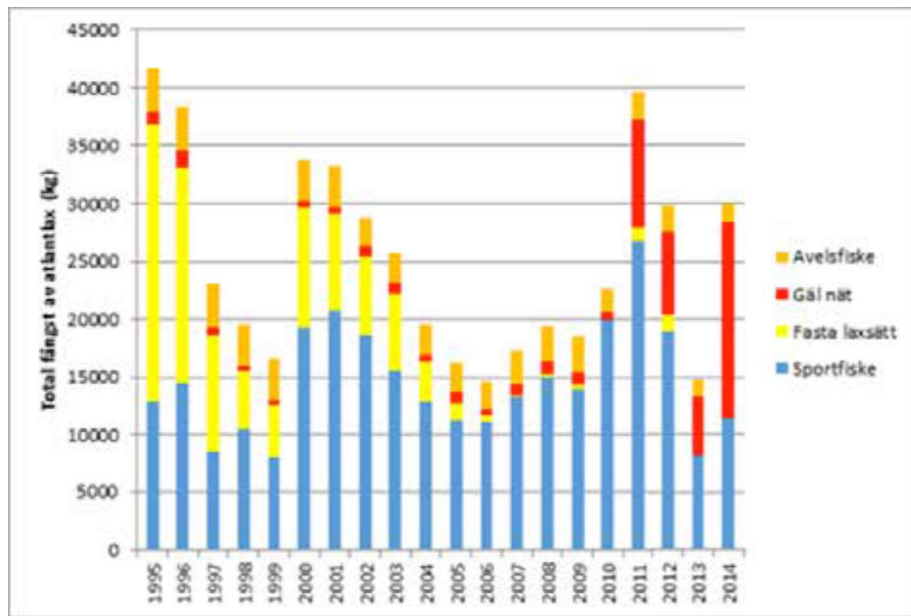
Fredningsområde för torsk infördes i Kattegatt och norra delen av Öresund den 1 januari 2009. Begränsningarna omfattar både yrkes- och fritidsfiske. Bakgrunden till beslutet är den allvarliga situation som råder för torskbeståndet i Kattegatt. Det är viktigt att vi får behålla vårt torskfredningsområde utanför Hallandskusten! Men det är bara ett första steg i rätt riktning mot en hållbar ekologisk förvaltning av havet som naturresurs.

Hallands landskapsdjur laxen

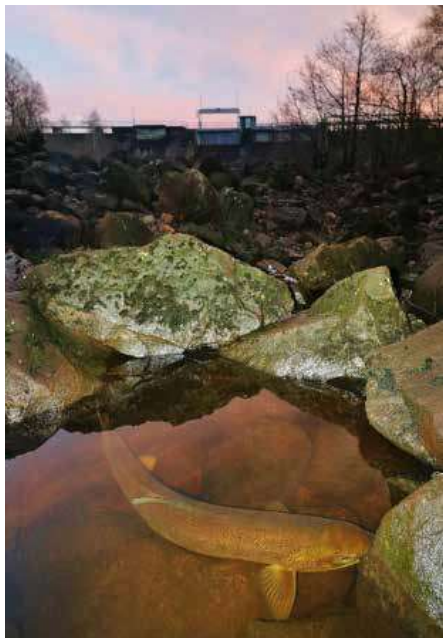
Förvaltningen av lax- och öringbestånden på västkusten har liksom förvaltningen av övrigt fiske lidit stora brister som riskerat att utrota vildlaxbestånden i flera Halländska åar.

Regeringen gav 2015 Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att, efter samråd med Statens Jordbruksverk, ta fram förslag på hur förvaltningen av lax och öring i svenska vatten bör utvecklas och utformas. Havs- och vattenmyndigheten har redovisat sitt regeringsuppdrag i Rapport 2015:20.

En viktig slutsats man drar är att de olika åarnas unika, lokala laxbestånd skall förvaltas var för sig, vilket utesluter ett

Total fångst av atlantlax på svenska västkusten – Skåne till Bohuslän. Källa: SLU.

havsbaserat fiske på blandbestånd i havet. Fiske på blandbestånd i havet hotar våra vilda naturlaxbestånd i Ätran, Fylleån, Stensån med flera åar, då det lätt sker ett överuttag av de älvegna bestånden vilket inte märks när en stor del av fångsten är odlad fisk.

På 1990-talet var det de fasta laxsätten och nu på 2010-talet är det gäl nätsfisket som hotar.

Vi måste snarast övergå till en ekologiskt hållbar förvaltning där de naturliga laxbestånden gynnas! Varje å har ett genetiskt

Ätranlax instängd i de torrlagda hålorna nedanför Ätrafors kraftverksdamm 28 nov 2015. Denna laxhona väger ca 7–8 kg och har då 9100 –10400 romkorn. Ätranlaxen är ett genetiskt unikt naturlaxbestånd och denna variation skall enligt miljömålen bevaras.

unikt naturbestånd som inte återkommer om det fiskas ut.

Hertingprojektet i Ätran visar att den tidigare torrlagda åfåran i Ätran kan producera tusentals laxyngel efter restaurering och ett minimiflöde av vatten. Tidigare blev hundratals laxar instängda i torrfåran. Liknande torrfårar som vid Herting har en stor potential att producera laxyngel istället för att fungera som dödsfällor för uppvandrande lax.

Kritiskt hotad haj auktioneras bort

Rödlistad haj gråter tårar av blod (se bilden nedan). Honorna drar sig mot kusten då ungarna skall födas, vilket huvudsakligen äger rum från november till senvintern. Pigghajen föder ungar efter en fosterutveckling på 18–22 månader. Varje kull är på 4–8 ungar som är 20–33 centimeter långa vid födelsen. De dräktiga honorna säljs orensade ofta med fostren i magen.

Hotad fisk till salu vid Göteborgs fiskauktion (Källa: www.gfa.se):

2016: jan–feb, 479 kg, 7120 kr

2015-11-27 fredag, 134 kg, 2747 kr

2015-11-26 torsdag, 669 kg, 12 116 kr

2015-11-25 onsdag, 676 kg, 14 870 kr

Tänk om man auktionerade ut Adam och Eva eller lodjur till högstbjudande!

Havskatten spinner på sista versen

Havskatten *Anarchichas lupus* är enligt ArtDatabanken starkt hotad, och minskningstakten av beståndet överstiger gränsvärdet för starkt hotad enligt A-kriteriet (A2bd).

På sin hemsida skriver SLU (2015) att under 2011 landades mindre än 5 ton havskatt från Västerhavet och endast 2 ton från Kattegatt. Försäljningen av havskatt har dock tagit fart på danska och svenska fiskauktioner. Ökade fångster tyder på ett riktat fiske efter de sista hotade havskattarna. På hemsidan fiskeauktion.dk kan man läsa att försäljningen av havskatt under en dag den 23 juni 2015 var 7168 kg – lika mycket som skulle ha landats under hela 2011! Här finns det en katt begravnen.

En av hundra ålar

Ålen är en av våra mest fascinerande fiskar. Den anses starkt hotad och bara en procent av det europeiska beståndet av ål återstår. Tidigare vandrade ca en miljon ålyngel årligen upp i var och en av våra större hallandsåar. Nu vandrar ca 10 000 ålyngel årligen upp i Ätran. Vi har ett stort ansvar att undvika att bli den generation, som *inte* agerade när ålen dog ut. Varje EU-land skall enligt beslut ta fram en ål-

förvaltningsplan. Kan något då göras för att rädda ålen? Ja, fria vandringsvägar är den allra viktigaste åtgärden.

Hertingprojektet är ett gott exempel på hur man skapat fria vandringsvägar. Ålynglen kunde inte vandra förbi kraftverksdammen i Falkenberg för att nå sina uppväxtområden. Forsen återställdes och dammen revs. Ålynglen kan vandra upp och de vuxna ålarna kan nu vandra ut förbi ålsäkra galler vid både Herting och Ätrafors kraftverk. *Ål i Ätran – en fallstudie för svensk ålförvaltning*, visar att den nationella ålförvaltningsplanen kraftigt underskattar produktionen av ål i Ätrons avrinningsområde. I Sverige har vi dessutom ett viktigt internationellt ansvar eftersom många av våra ålar växer upp till honålar viktiga för reproduktionen av ål i Sargassohavet.

Detta var några av de indikatorarter för ett levande hav som olika verksamhetsutövare och myndigheter måste uppmärksamma om inte vårt naturarv skall gå förlorat. Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet är: "Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd." Miljömålet "Hav i balans" är nu snarare en fråga om levande hav eller tyst hav!

Text och foto: Ingemar Alenäs

Yngeredsfors kraftverk. Ålhona som fastnat i gallret vid sin vandring på väg till Sargassohavet för att lämna någon miljon romkorn för artens fortlevnad. Nedströms fanns fisksäkra galler vid Ätrafors och Hertings kraftverk, men hit nådde aldrig denna lekmogna ålhona. Som var en av de överlevande på etthundra ålar. Man kan se hur kroppen är klämd och märkt av gallret som stoppat vandringen.